

A kétséges faggatása

Bednanics Gábor tanulmánykötetéről

Bednanics Gábor karcsú, ám annál érdekesebb tanulmánykötetet adott közre nemrégiben, melyben filozófia és irodalom határterületeit kutatja. *A kétséges faggatása – kulturális párbeszédkiérletek* című munka öt tanulmány tematikus gyűjteménye, melyek látszólag más-más irodalomtudományi és filozófiai problémákra reflektálnak, azonban összefüggő fejezetekként is szervesen illeszkednek egymásba, egymással kiterjedt dialógust folytatva, hiszen jól láthatóan összeköti őket azon intenció, mely szerint interdiszciplináris szemléletet kívánnak érvényesíteni, adott esetben filozófiai kérdésekre megtalálni a választ az irodalmon keresztül.

A kötet első, legterjedelmesebb tanulmánya Nietzsche korai nyelvszemléletével foglalkozik, új perspektívákat kínálva a hazai Nietzsche-filológia számára. A tanulmány többek között rávilágít arra, hogy Nietzsche kezdeti nyelvfilozófiai tematikájú írásai között találunk olyan, persze ellentmondásoktól korántsem mentes töredékeket, amelyek tanúsága szerint a filozófus a nyelvet pontos kifejezésre alkalmatlan, deficitek által terhelt médiumnak tekinti, s tulajdonképpen a nyelvvel együtt minden médium csupán a zene silány utánzására törekszik. A zene, mint médium ellenben képes egyfajta *ős-nyelv* kifejezésére, s noha e koncepció homályos, annyi mindenképpen kitűnik belőle, hogy az emberi nyelv nem képes azon tartalmak kifejezésére, melyek a zenében már talán a kezdetektől fogva ott rejlenek, erről az elképzelésről pedig Nietzsche talán későbbi írásaiban sem mondott le teljesen.

A kötet második, *Filológia és filozófia között* címet viselő meglehetősen rövid tanulmánya az első írás tematikáját továbbgondolva ugyancsak Nietzsche nyomdokain halad, párhuzamba állítva a nagy filozófus klasszika-filológusi és gondolkodói munkásságát, rávilágítva a nietzschei filozófia filológiai gyökereire, visszatérve azon pozitivista alapokhoz, melyek paradox módon éppen szkepticizmusra és a szellemtudományok átértelmezésére készítették Nietzscht.

A harmadik, *Az alap helye – vázlat a filozófia, irodalom és retorika kapcsolatáról Paul de Man kapcsán* című tanulmány, noha címében Paul de Man irodalom- és retorikaelméletét jelöli meg vizsgálódása tárgyaként, valójában még mindig a két előző fejezet (?) kérdezőhorizontjában marad, s azt vizsgálja, Paul de Man elméletére milyen hatást gyakorolt Nietzsche szkeptikus filozófiája. Elemzi többek között de Man Nietzsche-képét, rávilágítva, hogy a nagy XX. századi dekonstruktor ugyan megalkotta saját Nietzsche-figuráját, nem csupán továbbvitte, de újra is értelmezte a nagy német gondolkodó filozófiáját, azt helyenként óhatatlanul saját elképzeléseihez is igazítva azt. Végül Nietzsche és de Man kapcsán a tanulmány eljut ahhoz a kérdéshez, létezik-e egyáltalán jól megragadható különbség filozófia és irodalom, mint két különálló diskurzusforma között, vagy pedig inkább kölcsönhatásokról és voltaképpen körvonalazhatatlan átmenetokről szerencsésebb beszélnünk, mint teljesen önálló diskurzusokról? A kérdés persze nyilván eldönthetetlen, s bár egyértelmű válasz nem létezik rá, a tanulmány végkövetkeztetése szerint az irodalom és a filozófia mindenképpen a kezdetektől fogva erős kölcsönhatásban állnak egymással.

A kötet negyedik, *Századvégi kultúraolvasatok* című szövege a filozófiától kissé a művelődéstörténet és a kultúratudomány irányába mozdul el, a XIX. század végének kultúrafelfogását elemmezve. A tanulmány tüzetes elemzésnek veti alá többek között Czóbel István valaha „korszerűtlen”-nek aposztrofált kultúrtörténet-felfogását, rámutatva arra, hogy Czóbel a közvélekedéssel

ellentétben a maga korában igenis több szempontból korszerű kultúraelméletet és -történetet dolgozott ki, többek között felhívta a figyelmet a pozitivizmus hiányosságaira és szűklátókörűségére. Czóbel István a tanulmány okfejtése szerint igenis fontos kérdéseket tudott intézni a kultúra fejlődéstörténetéhez, még ha nem is volt olyan jelentékeny tudós, mint mondjuk a XX. század későbbi nagy, kultúratudományi fordulatot előidéző gondolkodója, Niklas Luhmann. A tanulmány harmadik alfejezete a századforduló irodalmának esztétizmusának kérdéskörét vizsgálja, két kulcsregény, Joris-Karl Huysmans *A különnc*, valamint Oscar Wilde *Dorian Gray arcképe* című műveinek (újra)olvasásán keresztül.

A kötet záró írása, a *Gondolat, líra, modernség* című rövid, lényegre törő tanulmánya századforduló kora-modern (?) magyar lírájának mára kissé a kánon háttérébe szorult alkotóinak szövegeit vizsgálja, ugyancsak filozófia és irodalom lehetséges kapcsolódási pontjai felől, továbbá azt a kérdést feszegetve, mennyire játszott szerepet a gondolati líra a *modernség*, mint irodalomtörténeti korszak kialakulásában. Olyan alkotók szövegei kerülnek elemzésre, mint Komjáthy Jenő, Inczédi László vagy Reviczky Gyula, s Bednanics Gábor tanulmánya egészen odáig is eljut, hogy Inczédi és Komjáthy egy-egy költeményét József Attila *Eszméletének* ha nem is közvetlen pretextusaként, de legalábbis irodalomtörténeti előképeként, előzményeként olvassa.

A kötet végül is egyfajta hermeneutikai kört ír le, hiszen az utolsó tanulmány visszajut azon, immár az első szövegben implikált előfeltevéshez, mely szerint irodalom és filozófia egymással szoros, elválaszthatatlan kölcsönhatásban állnak, s mind az irodalom kérdezhető a filozófia felől, mind pedig a filozófia kérdései megválaszolhatónak tűnnek az irodalom felől. Ezen interdiszciplináris vonás (vö. a kötetben a filozófiai, esztétikai, irodalomtudományi, művelődéstörténeti, stb. kérdezőhorizontok párhuzamos jelenlétét) korszerű és minden bizonnyal jelentékeny szellemtudományi szakmunkává képes emelni Bednanics Gábor *A kétséges faggatása* című rövid terjedelmű tanulmánykötetét,

melyet haszonnal forgathat mindenki, akit foglalkoztatnak az irodalom és filozófiai határterületein felmerülő, magukat újra és újra továbbgondolásra készítő kérdésekre, melyekre egyszerű és egyértelmű válasz aligha akad, valamint a XIX. és a XX. század fordulóján tapasztalható szellemtudományi fordulat(ok)ra és a modernség kialakulására.

*(Eger, 2012, Esterházy Károly Főiskola, Líceum Kiadó, Pandora Könyvek 29.,
106 oldal,
a kötet kereskedelmi forgalomba nem került.)*